Srđan Simeunovic Sendan

I U SRBIJI JE BILO DISIDENATA...

– O filmu *Mlad i zdrav kao ruža* Jovana Jovanovića –

Doskora, nada u disidentizam srpskog porekla bila mi je sasvim mala i tanušna. Socijalizam naših boja prosto nas je terao da verujemo u nametnutu dogmu, kao u savršen sistem koji bezuvetno bitiše između Zapada i Istoka, hrabro se odupirući svekolikom svetskom zlu. On je zbilja i bio pogodan za dobar deo stanovništva, dajući mu pre svega vrlo korektan život, kako materijalni tako i ideološki, zatim mir i prividnu slobodu, za kojom sada toliko čeznemo. Njegov jedini problem je, svakako, bio ograničen vek trajanja, baš kao i piramidalnih banaka tipa "Dafimenta" i "Jezdimenta". Ipak je izdržao tridesetak godina, urezujući se u malo pliće umove kao nešto sasvim dobro i perspektivno.

Iznenada, u tim vremenima pojavio se jedan mlad režiser, sa vrlo prozaičnim imenom i još prozaičnijim prezimenom, dobro upoznat sa trendovima u najrazvijenijim evropskim i svetskim kinematografijama, sa dozom genijalnosti ili kako bi neki pre rekli, kreativnog ludila. I uradio je nešto zbilja maestralno, ali i krajnje čudovišno. Prodrmao je jednu, strogo kontrolisanu, socrealističku kinematografiju, pustivši joj adrenalin u količini koju normalan čovek ne može istrpeti. A mi, odnosno većina od nas, sadašnjih i onih pređašnjih, nismo ni znali za taj klasičan nokaut sistema prevara i zabluda.

Zar je moguće da je film prošao toliko stepenica, pre konačnog spaljivanja na lomači i smeštanja njegovog pepela u bunker. Zaboga, on je dobio sredstva od tadašnjeg ministarstva kulture, zatim je prikazan na Pulskom festivalu, gde je izazvao znatiželju pravih poznavalaca filmske umetnosti. Kakav je to bio socijalizam, kakvo samoupravljanje, kad film još ranije nije ukinut, odnosno zaustavljen na samom početku snimanja. Neko je morao da čita scenario tog istog čoveka (Jovan Jovanović je režiser, scenarista i montažer filma), pre nego što su odobrena sredstva za njegovo snimanje. O svemu tome malo se govorilo ovih dana, odnosno nije se postavljalo pitanje kako je taj film uopšte snimljen.

A razlozi su sigurno različiti. Nikako ne treba zanemariti genijalnost tog čoveka, koji je verovatno poznavao razne tehnike manipulacija, koje su u to vreme fantastično funkcionisale. Zar nije očigledno da je glavni junak (Dragan Nikolić) tokom filma doveden do takvog stupnja (posle prišivanja mnogobrojnih etiketa kao što su: pokvarenost, narkomanija, ubistva, a tu je svakako i majica sa američkom zastavom koju nosi na početku filma) da predstavlja sve zlo trulog kapitalizma koji nam preti sa svih strana. Cenzori su jednostavno, zbog neukosti ili plitkosti, poverovali da režiser ovog

filma želi da dâ bezuvetnu kritiku sistema koji je tadašnja Jugoslavija nadvladala, odnosno ostavila za sobom. Negde na polovini filma malo inteligentiji gledalac, posle polazne euforije (oduševljenja) zbog tako oštre kritike suludog sistema, shvata da glavni lik pored revolucionarnih osobina i antidogmatskog sagledavanja stvarnosti, ima i osobine koje smo ranije naveli. Čini mi se da je čika Joca to morao uraditi, jer na drugi način nikada ne bi dobio kameru u ruke. I pored surovosti tog istog huligana uvijenog u američku zastavu, tokom celog filma provejava sva tragičnost zemlje u kojoj smo živeli i u kojoj živimo.

A završna scena u hotelu "Jugoslavija" biće nešto što će ući u filmske čitanke ove zemlje. Više nema dilema. Zemlja se raspada, a Dragan Nikolić nas upozorava da je baš on naša budućnost. Bravo Joco. Ti si genije. Napokon, i mi u Srbiji možemo ti to reći glasno i jasno.

Nastup Joce u dvorani Akademije dramskih umetnosti, pre i posle filma, bio je potpuno u skladu sa likom stvorenim u njegovoj glavi. Bez dlake na jeziku, naoružan besom prikupljanim dugih trideset godina, progovorio je iz samog srca i gneva koji je natopio razigranu dušu. Otkrio nam je da su kadrovi na Akademiji filmskih umetnosti birani po najgorim mogućim principima (odnosno, samo onim – neupućenima), kao uostalom i u svim segmentima našeg društva (to nije rekao). Najveća imena tadašnjeg srpskog filma prikazana su u najgorem mogućem svetlu, kao moralne nakaze spremne da unište sve što vredi i ima perspektivu. Tako su uostalom i njega pokušali da ubiju, paleći mu delo. Takođe je Joca rekao da nije napravljen rez sa prošlošću, odnosno da Akademija dramskih umetnosti i dalje predstavlja nešto konzervativno (kako i ne bi, kad su svih ovih godina loši kadrovi zamenjivani još gorim, a njihov radni vek nije ni tri, ni pet godina).

Tako je na filmu, ali i u svim drugim sferama umetnosti. Akademijama, produkcijskim kućama, udruženjima, izdavačkim preduzećima, kulturnim institucijama. Njegove reči predstavljaju krunski dokaz da bez radikalnog reza (ne filmskog) između sadašnjosti i prošlosti nema ni budućnosti. Svi koji su u prethodnim sistemima isplivavali na površinu moraju se prvo vratiti nazad, pa tek onda, ako prođu detaljnu kontrolu, definitivno zauzeti dodeljeno mesto. Mi zbilja ne shvatamo da se u ono vreme, ali i u ovo sadašnje, nikako nije moglo situirati bez duboke zaleđine, kako porodično-prijateljske, tako i finansijske, a sve to su nadgrađivale najgore ljudske osobine. Iz takvih ličnosti ne mogu da isplivaju najgenijalnija dela, jer da mogu, oni se nikada ne bi tako ponašali. Mogu prosečna, salijerijska, taman tolika kolika treba da budu da bi se uništila umetnost jedne zemlje.

Joco, padam pred tobom na kolena i zahvaljujem iz sveg srca što si vratio moju davno poljuljanu veru u disidentizam srpskog porekla. Hvala ti na svim onim bezobraznim rečima izgovorenim jednog običnog subotnjeg podneva. Kao što je Niče u svome delu činio društvu i ljudima, tako u ovoj našoj sredini treba još jedan Niče Terminator, spreman da sve "sprovede u praksi".

Ti si nam dao početni udarac, samo je pitanje da li ovde ima nekoga da završi utakmicu.